

Akceptuję

Elżbieta Rafalska

Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

**MINISTERSTWO
RODZINY, PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ**

Program
„Opieka 75+” 2018
(ZMIANA)

Warszawa, czerwiec 2018 r.

SPIS TREŚCI

Wstęp	3
I. Podstawa prawna Programu	4
II. Ogólne dane	4
III. Cele Programu	7
IV. Adresaci Programu	7
V. Zakres podmiotowy i przedmiotowy Programu	8
VI. Finansowanie Programu oraz warunki przyznawania gminom środków budżetu państwa przeznaczonych na realizację Programu	8
VII. Zasady podziału środków budżetu państwa na realizację Programu	8
VIII. Zadania podmiotów uczestniczących w realizacji Programu	9
IX. Monitoring Programu	10

Wstęp

Przygotowanie Programu „Opieka 75+” na rok 2018 umożliwiającego wsparcie gmin w realizacji zadania własnego, wynika z coraz bardziej zauważalnych i postępujących procesów demograficznych, prowadzących do starzenia się społeczeństwa.

Jedną z form wspierania osób starszych określoną w przepisach ustawy o pomocy społecznej są usługi opiekuńcze, w tym również usługi specjalistyczne, których głównym celem jest pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych oraz zapewnienie kontaktów z otoczeniem.

Liczba osób korzystających z tej formy wsparcia stale rośnie, a główną grupą jej beneficjentów są osoby samotne w wieku 75 lat i więcej.

Niekorzystna sytuacja demograficzna jest szczególnie widoczna w małych gminach, w których proces starzenia się społeczeństwa zachodzi znacznie szybciej niż w skali kraju. Z uwagi na fakt, iż organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym usług specjalistycznych jest zadaniem własnym gmin finansowanym z ich środków własnych, zapewnienie tego rodzaju usług może być zatem utrudnione, szczególnie w małych gminach. Średni dochód gminy w Polsce wynosi 1 225,94 zł na mieszkańca. W małych gminach, w których liczba mieszkańców jest niższa lub równa 20 tys. jest on o ponad 4% niższy i wynosi 1 173,03 zł. Wśród wszystkich gmin do 20 tys. mieszkańców, 70%, tj. ok. 1471 gmin wykazuje dochody niższe niż średnia krajowa.

Chcąc zwiększyć zasięg programu „Opieka 75+”, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej postanowiło wprowadzić zmiany do programu i rozszerzyć grupę jego adresatów o gminy do 60 tys. mieszkańców. Dokonana zmiana umożliwi wszystkim mniejszym pod względem liczby mieszkańców gminom na skorzystanie z dofinansowania udzielanego w ramach programu „Opieka 75+”.

Program został opracowany w odpowiedzi na wyzwania, jakie stawiają przed Polską zachodzące procesy demograficzne. Ma on na celu zwiększenie dostępności usług opiekuńczych oraz usług specjalistycznych dla osób samotnych, w wieku 75 lat i więcej, którzy mieszkają na terenach małych gmin.

I. Podstawa prawna Programu

Program „Opieka 75+”, zwany dalej „Programem”, stanowi informację zawierającą wskazówki dotyczące możliwości uzyskania wsparcia finansowego przez gminy w roku 2018 w zakresie realizacji zadania własnego o charakterze obowiązkowym, określonego w art. 17 ust. 1 pkt 11 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1769, z późn. zm.), tj. świadczenia usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług, w miejscu zamieszkania (z wyłączeniem specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi).

Wsparcia finansowego dla gmin z Programu udziela się na podstawie art. 115 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, przy czym wysokość dotacji celowej z budżetu państwa nie może przekroczyć 50% kosztów realizacji zadania.

II. Ogólne dane

Diagnozę wykonano przy założeniu, że Program adresowany jest do małych gmin, tj. do gmin poniżej 20 tys. mieszkańców: wiejskich, miejskich i miejsko-wiejskich. Do wykonania wyliczeń szacunkowych analiz korzystano z danych dostępnych w Informatorium Głównego Urzędu Statystycznego (Baza Danych Lokalnych), ze sprawozdania resortowego Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (MPiPS-03¹) oraz ze sprawozdania jednorazowego znak: DPS-V-68-JŁ/2017, pod tytułem: „Liczba osób świadczących usługi wg form zatrudnienia ...”, wykonanego w Centralnej Aplikacji Statystycznej w lutym 2017 r. w ramach prac Departamentu Pomocy i Integracji Społecznej.

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze

Organizowanie oraz świadczenie usług opiekuńczych jest zadaniem własnym gminy o charakterze obowiązkowym, finansowanym ze środków własnych gminy. Jest to forma wspierania osób, które z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymagają pomocy innych osób. Głównym celem usług opiekuńczych jest pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, świadczenie opieki higienicznej lub pielęgnacji zaleconej przez lekarza oraz zapewnienie w miarę możliwości ośrodka pomocy społecznej kontaktów z otoczeniem.

Corocznie obserwuje się wzrost liczby osób korzystających z usług opiekuńczych. Z analizy rocznych sprawozdań resortowych MPiPS-03 wynika, że w roku 2016 w stosunku

¹ Sprawozdanie roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach za styczeń – grudzień 2015 i styczeń – grudzień 2016.

do roku 2015, w gminach wiejskich, miejskich oraz miejsko – wiejskich, nastąpił wzrost o ok. 7% liczby osób, którym w drodze decyzji administracyjnych przyznano usługi opiekuńcze (z 88 096 osób w roku 2015 do 94 209 osób w roku 2016), co jednocześnie wpłynęło na wzrost rok do roku liczby tych świadczeń – ogółem o 4,4% (z liczby 31 229 699 świadczeń w roku 2015 do liczby 32 604 377 świadczeń w roku 2016) oraz na wzrost przeznaczonych na te usługi środków finansowych – o ok. 11% (z kwoty 390 667 317 zł w roku 2015 do kwoty 433 148 183 zł w roku 2016).

Z kolei, liczba osób, którym w drodze decyzji administracyjnych przyznano specjalistyczne usługi opiekuńcze pozostała w roku 2016 na poziomie zbliżonym do roku 2015 (w roku 2015 świadczenie tego rodzaju przyznano 5 176 osobom, a w roku 2016 – 5 159 osobom). Jednocześnie wzrosła liczba świadczeń w postaci specjalistycznych usług opiekuńczych – o 7,4% (z liczby 1 125 144 świadczeń w roku 2015 do liczby 1 208 823 w roku 2016) oraz wzrosły o 11,7% nakłady finansowe z tego tytułu (w roku 2015 na specjalistyczne usługi opiekuńcze przyznano środki w kwocie 16 404 273 zł, a w roku 2016 kwotę 18 331 516 zł).

Na podstawie analiz szacunkowych stwierdza się, że liczba osób w wieku 75 lat i więcej, w gminach, w których świadczone są usługi opiekuńcze wynosi ok. 55 tys. osób, co stanowi ok. 60% ogółu osób, którym decyzją przyznano świadczenia.

Program jest odpowiedzią na obserwowany wzrost zapotrzebowania na usługi opiekuńcze osób w wieku 75 lat i więcej. Celem Programu jest wspieranie finansowe samorządów gminnych w realizacji tego zadania w małych gminach²: wiejskich, miejskich i miejsko-wiejskich, które realizują tylko samodzielnie usługi opiekuńcze (tj. przez pracowników ośrodków pomocy społecznej, urzędów gmin, lub innych gminnych jednostek organizacyjnych).

Analiza populacji odbiorców usług opiekuńczych

Ogólna liczba gmin w Polsce z mieszkańcami do 20 tys. osób wynosi 2 140 (ponad 86% ogółu gmin w Polsce). Liczba mieszkańców w wieku 75 lat i więcej w gminach do 20 tys. mieszkańców wynosi 1 124 992 (ok. 2,95% ogólnej liczby mieszkańców Polski). Najwięcej osób w wieku 75 lat i więcej zamieszkuje w województwach mazowieckim i śląskim, odpowiednio 405 895 osób i 339 964 osoby. Z kolei, w województwach lubuskim oraz opolskim odnotowano najniższą liczbę osób w wieku 75 lat i więcej, które wynoszą odpowiednio 62 885 osób oraz 78 446 osób.

² Do 20 tys. mieszkańców.

Istnieje duże zróżnicowanie liczby mieszkańców gmin w wieku 75 lat i więcej w zależności od rodzaju gminy

Na podstawie danych GUS oszacowano, że na koniec 2016 roku liczba osób w wieku 75 lat i więcej, ze względu na rodzaj gminy, kształtowała się następująco:

- w gminach wiejskich – 721 596 osób, (w gminach do 20 tys. 688 633 osoby),
- w gminach miejskich – 1. 425 298 osób, (w gminach do 20 tys. 92 855 osób),
- w gminach miejsko – wiejskich – 584 330 osób, (w gminach do 20 tys. 343 504 osoby).

Łącznie w gminach ogółem liczba mieszkańców w wieku 75 lat i więcej wynosi 2 731 224, w tym w gminach do 20 tys. mieszkańców 1 124 992 osoby.

Świadczenie usług opiekuńczych w gminach

W gminach, w których zatrudnia się pracowników do realizacji usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, w miejscu zamieszkania, usługi te świadczone są w następującej liczbie gmin:

- liczba gmin, w których świadczone są usługi opiekuńcze wynosi: 1 404,
- liczba gmin, w których świadczone są specjalistyczne usługi opiekuńcze wynosi: 115.

W gminach, w których zleca się wykonywanie lub zakupuje usługi opiekuńcze (podmiotom uprawnionym na podstawie art. 25 ustawy o pomocy społecznej lub podmiotom na podstawie ustawy – Prawo zamówień publicznych) w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, usługi te świadczone są w następującej liczbie gmin:

- liczba gmin, w których świadczone są usługi opiekuńcze, wynosi: 717 gmin,
- liczba gmin, w których świadczone są specjalistyczne usługi opiekuńcze, wynosi: 158.

W około 430 gminach w ogóle nie są świadczone usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze.

Z analizy danych wynika, że w niektórych gminach usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze świadczone są jednocześnie zarówno przez pracowników zatrudnionych przez jednostkę organizacyjną gminy (ośrodek pomocy społecznej), jak i przez zlecenie wykonywania usług (podmiotom uprawnionym na podstawie art. 25 ustawy o pomocy społecznej lub podmiotom na podstawie ustawy – Prawo zamówień publicznych).

1229 gmin świadczy usługi samodzielnie (zatrudniając pracowników), w tym:

- 816 gmin wiejskich (ok. 52% ogółu gmin wiejskich w Polsce),
- 75 gmin miejskich (ok. 24% ogółu gmin miejskich w Polsce),
- 338 gminy miejsko – wiejskie (ok. 54% ogółu gmin miejsko-wiejskich w Polsce).

III. Cele Programu

Strategicznym celem Programu jest poprawa dostępności do usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób samotnych, starszych w wieku 75 lat i więcej.

Program jest elementem polityki społecznej państwa w zakresie:

- 1) zapewnienia tym osobom wsparcia i pomocy adekwatnej do potrzeb i możliwości wynikających z wieku i stanu zdrowia, w ramach usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych,
- 2) poprawy jakości życia osób w wieku 75 lat i więcej,
- 3) umożliwienia gminom rozszerzenia oferty usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób w wieku 75 lat i więcej,
- 4) wsparcia finansowego gmin w wypełnianiu zadań własnych o charakterze obowiązkowym.

IV. Adresaci Programu

Program adresowany jest do gmin³, w tym:

- gmin wiejskich,
- gmin miejskich,
- gmin miejsko-wiejskich.

W ramach Programu gmina może skorzystać z dofinansowania ze środków budżetu państwa na świadczenie usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych, jeżeli dane świadczenie realizuje samodzielnie (przez pracowników ośrodków pomocy społecznej, urzędów gmin lub innych gminnych jednostek organizacyjnych).

Rozszerzenie adresatów do 60 tys. mieszkańców spowoduje, iż wszystkie gminy mniejsze pod względem liczby mieszkańców mogą skorzystać z dofinansowania udzielanego w ramach programu „Opieka 75+”.

³ Do 60 tys. mieszkańców

V. Zakres podmiotowy i przedmiotowy Programu

1. Program zakłada wsparcie finansowe gmin w zakresie świadczenia usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób samotnych, w wieku 75 lat i więcej, spełniających warunki do udzielenia pomocy wskazane w ustawie o pomocy społecznej.
2. Środki finansowe z Programu mogą być przeznaczone na:
 - a) zwiększenie liczby godzin usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych, u osób które już korzystają z takich usług (lub korzystały z nich w ostatnim roku),
 - b) dofinansowanie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób, które dotychczas ich nie otrzymywały.

VI. Finansowanie Programu oraz warunki przyznawania gminom środków budżetu państwa przeznaczonych na realizację Programu

1. Wsparcia finansowego dla gmin z Programu udziela się na podstawie art. 115 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej.
2. Na realizację działań przewidzianych Programem gmina może otrzymać dotację celową, jeżeli udział środków własnych gminy wynosi nie mniej niż 50% przewidywanych kosztów realizacji zadania.
3. Dotację z rezerwy celowej przekazuje Wojewoda.
4. Niewykorzystana dotacja podlega zwrotowi na zasadach przewidzianych w ustawie o finansach publicznych.
5. Środki, o których mowa w pkt 2 i 3, zaplanowane są w rezerwie celowej budżetu państwa przeznaczonej na zadania określone w ustawie o pomocy społecznej.

VII. Zasady podziału środków budżetu państwa na realizację Programu

1. Propozycję podziału środków rezerwy celowej budżetu państwa na realizację Programu opracowuje minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego.
2. Wojewodowie, przy opracowywaniu zapotrzebowania na środki rezerwy celowej na realizację Programu, uwzględniają zapotrzebowanie z tych gmin, które realizują usługi samodzielnie (tj. poprzez pracowników ośrodków pomocy społecznej, urzędów gmin, lub innych gminnych jednostek organizacyjnych) i są zainteresowane wsparciem

finansowym w ramach Programu.

3. Gminy, zgłaszając do właściwego Wojewody zapotrzebowanie na środki z rezerwy celowej na dofinansowanie realizacji usług w ramach Programu, uwzględniają w szczególności:
 - 1) przewidywaną liczbę osób w wieku 75 lat i więcej, dla których usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze, w miejscu zamieszkania będą świadczone przy udziale dotacji celowych z budżetu państwa;
 - 2) przewidywaną liczbę godzin, o którą zwiększą się świadczone usługi;
 - 3) przewidywaną liczbę godzin usług opiekuńczych lub specjalistycznych opiekuńczych dla osób, które dotychczas ich nie otrzymywały.

VIII. Zadania podmiotów uczestniczących w realizacji Programu

1. Do zadań ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego należy:
 - 1) opracowanie Programu;
 - 2) dokonanie podziału środków rezerwy celowej, zaplanowanej w ustawie budżetowej na rok 2018 na zadania określone w ustawie o pomocy społecznej, na realizację Programu, dla poszczególnych województw;
 - 3) składanie wniosku do ministra właściwego do spraw budżetu w zakresie podziału na województwa środków rezerwy celowej, o której mowa w pkt 2, na realizację Programu;
 - 4) przygotowanie wzoru sprawozdania z realizacji Programu;
 - 5) monitorowanie realizacji Programu za pośrednictwem Wojewodów;
 - 6) dokonanie analizy rocznych sprawozdań wojewódzkich z realizacji Programu oraz sporządzenie sprawozdania zbiorczego.
2. Do zadań Wojewody należy:
 - 1) udzielanie informacji gminom i osobom zainteresowanym o zasadach działania Programu;
 - 2) ocena złożonego przez gminy zapotrzebowania na środki finansowe;
 - 3) składanie do ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego zapotrzebowania na środki rezerwy celowej na realizację Programu;
 - 4) przekazanie do ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego rocznego sprawozdania wojewódzkiego z realizacji Programu;

- 5) kontrola i nadzór nad realizacją zadań realizowanych przez gminy województwa w ramach Programu.
3. Do zadań gminy (wójta, burmistrza, prezydenta miasta) należy:
 - 1) składanie zapotrzebowania na środki finansowe na realizację Programu do właściwego Wojewody;
 - 2) koordynowanie Programu w gminie;
 - 3) przekazanie Wojewodzie rocznego sprawozdania z realizacji Programu w ujęciu opisowym i tabelarycznym.

IX. Monitoring Programu

1. Roczne sprawozdanie o sposobie realizacji Programu wójt, burmistrz, prezydent miasta przekazuje do Wojewody w terminie do 31 stycznia 2019 r.
2. Wojewoda przekazuje do ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego roczne sprawozdanie z realizacji Programu, wg określonego wzoru, w terminie do 20 lutego 2019 r.
3. Sporządzenie sprawozdania zbiorczego z realizacji Programu w terminie do 31 marca 2019 r., należy do zadań ministra do spraw zabezpieczenia społecznego.

ZASTĘPCA DYREKTORA
DEPARTAMENTU POMOCY
I INTEGRACJI SPOŁECZNEJ

Justyna Pawlak